

ДИГИТАЛНАТА (Р)ЕВОЛЮЦИЯ И ГРАНИЦИТЕ НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ

Доц. д-р Емил Радев

Резюме: Размахът, с който се развива изкуственият интелект (ИИ), води до революционни промени в обществото ни. Те се случват с такова темпо, че бъдещето буквално идва по-бързо. Дали тези промени са част от естествения път на човечеството или от усилията ни да го надмогнем е резонен екзистенциален въпрос, когато мерилото ни за новите възможности следва границите на технологиите. Симбиозата между естественото и изкуственото обаче е постижима в границите на човешката отговорност. Това ни гарантира, че технологичният напредък ще следва целта, която го е задвижила – да служи на хората, а това означава да не нарушава и да не подменя ценностите ни.

THE DIGITAL (R)EVOLUTION AND THE LIMITS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Assoc. Prof. Emil Radev, PhD

Abstract: The pace at which artificial intelligence (AI) is developing is leading to revolutionary changes in our society. They are happening at such a pace that the future is literally coming faster. Whether these changes are part of humanity's natural path or our efforts to overcome it is a reasonable existential question when our measure of new possibilities follows the limits of technology. However, the symbiosis between the natural and the artificial is achievable within the limits of human responsibility. This guarantees us that technological progress will follow the goal that drove it – to serve people, and that means not violating or replacing our values.

1. Нови възможности и нови предизвикателства

Днес чатботове или асистенти с изкуствен интелект като ChatGPT, Gemini и др. са особено популярни и широко достъпни. Помагат ни бързо да обработваме големи бази данни, могат да генерират съдържание по зададена тема, улесняват ни да вземаме решения, сравнявайки резултати и като цяло увеличават продуктивността ни, при това без ограничения за работно време. В образователната среда например това дава съществени предимства, но не бива да си затваряме очите за недостатъците, които също не са малко.

Докато ни разтоварва от досадни и трудоемки задачи, изкуственият интелект неотлъчно следва идеята да ни служи. Но дали наистина е така, ако е за сметка на критичното ни мислене и нашата изобретателност, ако ни затрупва с повърхностни отговори на въпроси, които изискват задълбочен поглед и въображение?! А кой в крайна сметка е авторът на дадено съдържание, изготвено с изкуствен интелект?!

Предизвикателствата в сферата на авторското право растат. Водещи американски учени неотдавна внесоха становище във Върховния съд на САЩ по делото *Thaler v. Perlmutter*¹, с което настояват за признаване на авторскоправна защита на произведения, създадени от изкуствен интелект². Всичко започва с отказа на Американската служба за авторско право да регистрира произведение на изобретателя д-р Стивън Тейлър, създадено от негова система с изкуствен интелект. Отказът е аргументиран с липсата на човешки фактор, но експерти твърдят, че това ограничение подкопава иновациите, спира развитието на нови форми на творчество и икономическа активност. Според учените авторското право винаги е еволюирало с технологиите – от фотографията и цветната литография до софтуера, затова настояват съдът да не изключва изкуствения интелект.

Смята се, че решението по това дело може да се превърне в повратна точка за глобалното авторско право и за бъдещето на творчеството в епохата на ИИ. То има и своите икономически основания – цитират се данни, според които само за година използването на изкуствен интелект в корпоративния сектор е нараснало с 23%, а анализ на McKinsey сочи, че генеративният изкуствен интелект може да създаде икономическа стойност между 2,6 и 4,4 трилиона долара³.

Технологичният устрем, на който сме свидетели, допринася за усещането, че живеем „на скорост“, но дали наистина е така?! През май 2025 г. Програмата на ООН за развитие обяви последния си доклад, който отчита най-оскъдното нарастване на глобалния индекс на човешко развитие от 1990 г. насам⁴. Изводите са на базата на различни показатели като здравеопазване, образование, доход и др.

През последните години човечеството преживя тежки кризи, които налагат да търсим устойчиво и бързо възстановяване, но под натиска на глобалните турбуленции светът изглежда по-несигурен, по-разделен и по-уязвим. Очевидно традиционните пътища за развитие са стеснени и са нужни нови. И точно тук е ролята на изкуствения интелект. Той открива нови хоризонти, нови възможности и ново темпо на растеж. И все пак резултатът ще зависи не от това, което изкуственият интелект може да прави, а от

¹ <https://media.cadc.uscourts.gov/opinions/docs/2025/03/23-5233.pdf>

² https://durham-repository.worktribe.com/output/2186202/amici-curiae-in-support-of-appellant-and-urging-reversal-in-the-case-of-stephen-thaler-v-u-s-copyright-office-in-the-u-s-court-of-appeals-for-the-district-of-columbia-case-no-23-5233-2024?utm_source=chatgpt.com

³

<https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/business%20functions/mckinsey%20digital/our%20insights/the%20economic%20potential%20of%20generative%20ai%20the%20next%20productivity%20frontier/the-economic-potential-of-generative-ai-the-next-productivity-frontier.pdf>

⁴ <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2025>

решенията, които се вземат при неговото разработване и внедряване. Ключово условие за изграждането на сигурна и устойчива цифрова среда е правната рамка.

2. Исторически пробив на ЕС в изграждането на правна рамка

Със законодателния акт за изкуствения интелект Европейският съюз положи основите за безопасна, етична и отговорна интеграция на ИИ в обществото. И тъй като това е първата по рода си всеобхватна правна рамка в тази област, с нея Европа заслужено претендира за водеща роля в световен мащаб.

Подходът е основан на риска⁵. Целта е правилата да бъдат спирачка за всички системи, които представляват неприемлив риск и явна заплаха за безопасността, поминъка и правата на хората. Въведени са строги задължения за високорисковите системи, така че още преди да бъдат пуснати на пазара да се гарантира, че не представляват опасност за здравето и правата на потребителите. За системите с ограничен риск изискванията се свеждат до необходимостта хората да бъдат информирани за взаимодействието си с изкуствен интелект. Приложения като например видеоигри с изкуствен интелект, при които рискът е минимален или нулев, не подлежат на регулация.

Законодателният акт влезе в сила на 1 август 2024 г., но ще започне да се прилага изцяло през 2026 г., а преходният период за правилата за високорисковите системи с изкуствен интелект, вградени в регулирани продукти, е удължен до 2 август 2027 г.

С бързото развитие на технологиите средата се променя и настъпват нови рискове, затова пробивът в законодателството е едва началото на дълъг процес и трябва непрекъснато да се надгражда. През юли 2025 г. Европейската комисия въведе три нови инструмента⁶, които взаимно се допълват, за да гарантират, че доставчиците на модели с изкуствен интелект с общо предназначение спазват законодателния акт и защитават основните права⁷:

- Насоките относно обхвата на задълженията за доставчиците на модели с ИИ с общо предназначение помагат на участниците по веригата за създаване на стойност да разберат кой трябва да спазва тези задължения;
- Кодексът за поведение във връзка с ИИ с общо предназначение е доброволен инструмент, представен на ЕК от независими експерти, и цели да насърчи

⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/policies/regulatory-framework-ai>

⁶ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/policies/regulatory-framework-ai>

⁷ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/factpages/general-purpose-ai-obligations-under-ai-act>

доставчиците да спазват задълженията си съгласно Законодателния акт за ИИ, свързани с прозрачността, авторското право, безопасността и сигурността;

- Образецът за публично резюме на учебното съдържание на моделите на ИИ с общо предназначение изисква от доставчиците да предоставят преглед на данните, използвани за обучение на техните модели. Това включва източниците, от които са получени данните, и информацията относно аспектите на обработването на данни, така че страните със законни интереси да упражняват правата си съгласно правото на ЕС.

В началото на ноември 2025 г. Комисията обяви, че е започнала работа по кодекс за поведение относно прозрачността на съдържанието, което е генерирано от изкуствен интелект⁸. Предвижда се кодексът да стане факт през следващата година и да бъде от помощ за обозначаването на дълбинните фалшификати и друго „синтетично“ съдържание. Той обаче ще бъде доброволен инструмент за тези, които внедряват и разработват въпросното съдържание, така че ще допринася за прозрачността и спазването на законодателството, но не е генерално решение на проблемите, а те се трупат.

Доверието в информационната екосистема е силно разклатено заради редица случаи на злоупотреби – измами, неправомерно използване на чужда самоличност, deepfake съдържание. Все по-трудно различаваме съдържанието, създадено с изкуствен интелект, от автентичните материали, които са дело на човек. Фалшивите снимки, видеа, аудио записи, новини ни правят лесна мишена за дезинформация. Но това не изчерпва рисковете – кибератаки застрашават стратегическата ни инфраструктура и сигурността, а чрез модерните дроне изкуственият интелект вече е на бойното поле и има потенциал да променя хода на военните конфликти.

Решения се търсят, но обикновено когато последствията вече ни „ударят в лицето“ и определено не с темпото, с което се случва цифровият преход. Историята ни учи, че технологичното развитие, което носи конкурентни предимства и прогрес, няма „стоп бутон“. В този смисъл цифровата трансформация е необратим процес. Ако успеем обаче да запазим контрола и да действаме превантивно, а не само да тичаме след събитията, с изкуствения интелект можем да постигнем революционен скок напред. Това, което днес изглежда твърде абстрактно, утре може да бъде фактор за нови открития, услуги или продукти, но и за нови рискове.

⁸ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/news/commission-launches-work-code-practice-marking-and-labelling-ai-generated-content>

Законодателството издига бариери пред заплахите, но свръхрегулацията спъва предприемачеството и налага административни тежести, които задушават конкурентоспособността. Неслучайно вече се говори за „пакет за опростяване“ на строгите законови изисквания⁹. Частични промени не са изключени чрез предстоящия „цифров омнибус“ – не само заради натиска на големите технологични компании, които негодуват, че строгите правила спират дигиталния им устрем и забавят растежа чрез иновации, а преди всичко заради планираните на европейско ниво реформи за опростяване на регулаторната рамка в редица направления с ключова роля за дългосрочната конкурентоспособност на ЕС¹⁰.

Безспорно най-голямото предизвикателство е да намерим баланса, така че да защитим правата, да гарантираме безопасността, но да не пречим на иновациите, които движат икономиката, а и обществото ни напред.

3. Ресурси, капацитет и конкуренция

От 2024 г. ЕС има Европейска служба за изкуствен интелект¹¹, която играе ключова роля за прилагането на законодателството, сътрудничеството и устойчивото развитие в областта на ИИ. В самата служба работят около 125 служители, сред които специалисти с технологични, административни, правни и икономически компетенции, но продължават да се търсят нови попълнения.

За сравнение, в британския институт за сигурност на изкуствения интелект например има около 200 експерти. Разликите личат и по отношение на разходите. За 2025 г. в Европа са отделени 50 млрд. евро за развитието на изкуствен интелект, а в същото време в САЩ се инвестират над 120 млрд. долара. Това са инвестиции, които могат да доведат до революционни промени и да допринесат за благосъстоянието, сигурността и дори дълголетие на хората.

Ролята на ресурсите – било то финансови, или кадрови, е ясно осъзната и това намира отражение в предприетите стъпки. В края на октомври 2025 г. ЕК събра частни инвеститори от цяла Европа, за да даде ход на идеята за създаването на *Scaleup Europe* – нов многомилиарден фонд за растеж чрез насочването на капитал към най-обещаващите

⁹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/news/commission-collects-feedback-simplify-rules-data-cybersecurity-and-artificial-intelligence-upcoming>

¹⁰ <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/simplification/>

¹¹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/policies/ai-office>

европейски дружества в стратегически области като квантови, полупроводникови технологии, роботика, автономни системи и, разбира се, изкуствен интелект¹².

На 3 ноември 2025 г. българският комисар Екатерина Захариева стартира пилотния проект на новата инициатива *RAISE – Resource for AI Science in Europe*¹³. Амбицията е да се обединят национални и индустриални усилия за разработването на усъвършенствани и мощни модели на изкуствен интелект, програми за обучение и мрежи за върхови постижения, които да бъдат трамплин за революционни научни пробиви.

Осигурени са и други финансови инструменти. Инициативата *AI Continent*¹⁴ мобилизира 150 млрд. евро публични и частни ресурси. Само в рамките на програмата „Хоризонт Европа“ за периода 2021–2024 г. ЕС е инвестирал 6,4 млрд. евро в областта на изкуствения интелект. По линия на работната програма на „Хоризонт Европа“ за 2025 г. се осигурява финансиране от още 1,6 млрд. евро, от които около 0,7 млрд. евро са за изкуствен интелект в науката. ЕК разширява инвестициите към ИИ в науката и по линия на Европейския научноизследователски съвет, програмата за действие „Мария Склодовска-Кюри“ (MSCA) и Европейския съвет по иновациите.

Инициативата *GenAI4EU*¹⁵, която вече надхвърля първоначалния ангажимент от 500 млн. евро, обявен в пакета за иновации с ИИ през януари 2024 г., стимулира използването на генеративен изкуствен интелект в различни сектори. Над 100 млн. евро пък са насочени към 9 мрежи за високи научни постижения в областта на ИИ, за да се свържат най-добрите научноизследователски лаборатории по изкуствен интелект в държавите членки, а още 70 млн. евро по програмите „Хоризонт Европа“ и „Цифрова Европа“ ще подпомогнат разработването на големи мултимодални модели и появата на авангардни модели на ИИ¹⁶.

Изследователите в Европа са измежду първите, които внедряват изкуствен интелект в своята работа, и само до преди десетина години ЕС имаше водеща роля, но днес отстъпва на САЩ и Китай в много отношения. В последното съобщение на Комисията относно Европейската стратегия за изкуствен интелект в науката (от октомври 2025 г.) се посочва, че глобалният дял на ЕС в изчислителния капацитет на изкуствения интелект е по-малко от 5% в сравнение със 75% за САЩ и 15% за Китай¹⁷. Европа

¹² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_25_2529

¹³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_25_2578

¹⁴ https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/ai-continent_bg

¹⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/policies/genai4eu>

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0724>

¹⁷ <https://arxiv.org/abs/2504.16026>

продължава да бъде основен център за фундаментални изследвания, но делът ѝ сред участниците в тази сфера в световен мащаб е едва 6%, а делът ѝ от патентите за ИИ, при които Китай силно доминира, е още по-малък – 3 на сто¹⁸.

От 2018 г. насам ЕС инвестира целенасочено в изграждането на най-модерните суперкомпютърни мощности чрез Съвместното предприятие за европейски високопроизводителни изчислителни технологии (СП EuroHPC¹⁹) и Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР). Само в периода 2025–2026 г. се очаква изчислителният капацитет на европейските суперкомпютри да нарасне над 3 пъти. Това е реална инвестиция в бъдещето на науката, иновациите и цифровата автономия на Европа.

През март 2025 г. стана ясно, че една от шестте нови фабрики за изкуствен интелект ще се обособи в България²⁰. Проектът с финансиране от 90 млн. евро е резултат от съвместната работа на София Тех Парк и Института за компютърни технологии и изкуствен интелект (INSAIT)²¹. Стартирането на други шест фабрики бе обявено през октомври²² заедно с 13 заводски антени за изкуствен интелект в 7 държави членки и в държави партньори на ЕС.

Авангардните материали, които се използват във високите технологии, медицината, енергетиката, инженерството, вече оформят индустрия за около 5 трилиона евро в световен мащаб, а четвърт от нея принадлежи на ЕС. Материалознанието е сред областите, в които изкуственият интелект навлиза най-бързо – с ръст от почти 50% годишно. Резултатът е налице – времето и разходите за промишлено производство се съкращават значително, а излизането на нови продукти на пазара се ускорява²³.

Конкуренцията ни стимулира да търсим решения, с които ЕС да възстанови позициите си, но тя не бива да бъде пречка за сътрудничество. На международно ниво Европа трябва да работи със САЩ и Китай. Партньорството, включително с организации от индустрията, академичните среди и гражданското общество, има ключово значение за безопасното внедряване и за проучването на предизвикателствата, които ни отправя бързият напредък на изкуствения интелект.

¹⁸ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC143482>

¹⁹ https://www.eurohpc-ju.europa.eu/index_en

²⁰ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/second-wave-ai-factories-set-drive-eu-wide-innovation>

²¹ <https://www.mig.government.bg/vsichki-novini/v-balgariya-sthe-se-izgrazhda-fabrika-za-izkustven-intelekt/>

²² <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/eu-expands-network-ai-factories-strengthening-its-ai-continent-ambition>

²³ Maqsood A, Chen C, Jacobsson TJ. The Future of Material Scientists in an Age of Artificial Intelligence. Adv Sci (Weinh). 2024 г., май; 11(19):e2401401. doi: 10.1002/advs.202401401.

Сътрудничеството е във фокуса и на Глобалния дигитален договор на ООН, подписан от 193 държави на Срещата на върха за бъдещето през септември 2024 г.²⁴ В споразумението се говори не само за безопасен, но и за приобщаващ изкуствен интелект, тъй като разделянето на света на имащи и нямащи ИИ би довело до още по-голяма фрагментарност и задълбочаване на неравенствата.

Въпреки добрата промишлена база и динамичната екосистема от стартиращи предприятия, разработването и приемането на ИИ в рамките на ЕС остава сравнително ограничено. Проучвания сочат, че тези технологии се използват от едва 13,5% от предприятията и 12,6% от малките и средни предприятия, които представляват гръбнака на европейската икономика²⁵.

С цел да се оползотвори потенциала за развитие на изкуствения интелект стратегията на ЕС допълва плана за действие с конкретни мерки²⁶:

- водещи секторни инициативи, включително целенасочени мерки за насърчаване на внедряването на ИИ в ключови области: здравеопазване и фармацевтични продукти, мобилност, транспорт и автомобилостроене, роботика, производство, инженерство и строителство, климат и околна среда, енергетика, хранително-вкусова промишленост, отбрана, сигурност и космическо пространство, електронни комуникации, както и секторите на културата, творчеството и медиите;
- подкрепа за мерки и действия за увеличаване на технологичния суверенитет на ЕС, включително чрез фабрики и гигафабрики за ИИ, съоръжения за изпитване и експериментиране с ИИ, регулаторни лаборатории в областта на ИИ, както и подготовка на работна сила за предизвикателствата на ИИ;
- създаване на нова система на управление, при която Алиансът *Apply AI* обединява доставчици, експерти и публичния сектор за координация на политиките, а Обсерваторията за ИИ следи тенденциите и оценява въздействието на ИИ в различни сектори.

Правната рамка, партньорствата, инвестициите в развитието на цифровата среда са безспорни фактори, но резултатите винаги зависят и от наличието на добри специалисти. Броят на пряко наетите на длъжности, свързани с изкуствения интелект,

²⁴ https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adopted.pdf

²⁵ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:194ae542-a421-11f0-97c8-01aa75ed71a1.0003.02/DOC_1&format=PDF

²⁶ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/policies/apply-ai>

или за такива, които използват умения в съответната област, но работят в други сфери, се е увеличил повече от два пъти в ЕС между 2016 г. и 2023 г. В момента представлява 0,41% от работната сила²⁷.

Търсенето на усъвършенствани умения в областта на информационните технологии, анализа на данни и способностите за научни изследвания расте, но паралелно с това се променя и самият пазар на труда. С бързия напредък на изкуствения интелект през следващите 5 години може да се наложи до 6,5% от работната сила да премине към нови професии, някои от които още дори не съществуват. Това реструктуриране ще изисква целенасочени инвестиции в дигитални умения, образование през целия живот и социални политики, които да гарантират, че преходът към икономика, основана на ИИ, е справедлив и приобщаващ. В противен случай има риск технологичната революция да възпроизведе старите социални неравенства в нов дигитален контекст.

И днес технологичната работна сила продължава да бъде доминирана от мъже, като жените съставляват само 22% от специалистите по изкуствен интелект в световен мащаб, а през 2019 г. едва 2% от рисковия капитал е насочен към стартиращи компании, основани от жени. Ето защо трябва да се работи не само за регулации и иновации, но и за равни възможности и достъп до знание за всички²⁸.

Добрата новина е, че Европа остава водещ образователен център и университетите и научноизследователските центрове в ЕС предлагат 35% от всички магистърски програми, свързани с изкуствен интелект в световен мащаб²⁹.

4. Перспективи за и отвъд човешкия потенциал

Днес най-модерните форми на изкуствен интелект вече надминават изискванията на теста на Тюринг³⁰. От алгоритми за машинно обучение до сложни самообучаващи се невронни мрежи, системите с изкуствен интелект стават все по-усъвършенствани и изпълняват задачи, които доскоро се смятаха за изключителна област на човешкия ум.

Под понятието „изкуствен интелект“³¹ вече се включват не само настоящите методи като машинно обучение и големи езикови модели, но и бъдещи, много по-мощни

²⁷ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/library/shaping-and-strengthening-european-ai-talent>

²⁸ <https://www.weforum.org/stories/2022/08/why-we-must-act-now-to-close-the-gender-gap-in-ai/>

²⁹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/library/shaping-and-strengthening-european-ai-talent>

³⁰ <https://josephorallo.webs.upv.es/anynt/Beyond.pdf>

³¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401689

технологии – изкуствен общ интелект (AGI) и изкуствен суперинтелект (ASI)³². Тяхната непредсказуемост и възможността да доведат до появата на интелект, равен или по-висш от човешкия, или до т. нар. „технологична сингулярност“, поражда сериозни опасения.

Ако приемем това просто за хипотеза, твърде далечна перспектива или дори научна фантастика, рискуваме да изгубим контрола, от който зависят етичните аспекти и социалната приемливост на системите.

Всички искаме яснота кой носи отговорността за действията на интелигентните машини. Търсим недостатъците на изкуствения интелект в случайната или умишлена злоупотреба с технологиите, която е допуснал естественият интелект. А ако тези действия вече са извън волята на съответните разработчици и са резултат от процеси на самообучение на изкуствения интелект?! Можем ли да си позволим сценарий на дигитална анархия?

Според прогнозата на експертната платформа Metaculus, изкуственият интелект ще достигне човешките възможности около 2033 г. – само след десетина години³³. Изследователският екип на организацията METR, която се занимава с оценка на модели и изследване на заплахи, изчислява, че дължината/сложността на задачите, изпълнявани автономно от изкуствения интелект, се удвоява с 50% надеждност приблизително на всеки 7 месеца през последните 6 години³⁴.

Развитието на свръхинтелигентност дори активно се преследва от най-могъщите играчи на планетата – OpenAI и Google DeepMind в САЩ³⁵, Alibaba в Китай³⁶. Те очакват изкуственият общ интелект (AGI), който е толкова умен или по-умен от хората, да започне да се появява в следващите 5 до 10 години. Има данни, че само OpenAI планира да инвестира в разработки за свръхинтелигентност 115 млрд. долара през идните 4-5 години³⁷. Тази сума е почти колкото целия БВП на България, който за 2024 г. възлиза на близо 204,907 млрд. лв.³⁸

На този фон обаче няма място за страх, нито за сляп оптимизъм. Необходимо е да подходим прагматично и отговорно – с ясни правила и етични насоки, които гарантират безопасно внедряване на новите технологии. Трябва да вземем мерки изкуственият

³² https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2021/03/AI_MIL_HRs_FoE_2020.pdf

³³ <https://www.metaculus.com/questions/16014/ai-unauthorized-access-before-2033/>

³⁴ <https://metr.org/blog/2025-03-19-measuring-ai-ability-to-complete-long-tasks/>

³⁵ <https://www.cnbc.com/2025/03/17/human-level-ai-will-be-here-in-5-to-10-years-deepmind-ceo-says.html>

³⁶ <https://www.ft.com/content/c5d1522a-5ed2-47ff-9f33-34c7823f271a>

³⁷ <https://www.windowcentral.com/artificial-intelligence/openai-chatgpt/openai-expects-to-burn-115-billion-on-chatgpt-through-2029>

³⁸ <https://www.nsi.bg/press-release/bruten-vatreshen-produkt-bvp-nacionalno-nivo-8818#>

интелект да не се превърне във Вавилонска кула. Всяка амбиция без мярка крие риск, а както е известно, някои вече сравняват навлизането на все по-сложни и автономни системи със заплахи като пандемия и ядрена война³⁹. И ако глобалните кризи са наистина осезаеми, на ниво отделна личност ефектът е по-трудно доловим, но не по-малко важен.

Понятието „doomscrolling“ (понякога и „doomsurfing“) вече доби популярност. Това е навикът да превърташ безкрайно тревожни или лоши новини онлайн, дори когато това те натоварва психически. Уж отваряш социалната мрежа „само за малко“, но оставаш повече от половин час, четейки поредица от негативни публикации.

Системите за препоръки в социалните медии, оптимизирани от изкуствен интелект, ангажират вниманието въз основа на онлайн поведение и на практика се получа така, че консумираме още и още от същия тип съдържание. Не е изненада, че doomscrolling се свързва с по-ниски показатели за психично благополучие и удовлетвореност от живота. Потенциални рискове за психичното здраве, особено на подрастващите, представлява и широкото разпространение на фото филтри, чатботове и инструменти за редактиране, задвижвани от изкуствен интелект, генерирано съдържание като deepfakes⁴⁰.

Проучвания сочат, че прекомерното използване на социалните медии увеличава вероятността от психосоматични оплаквания с около 39%, а удовлетворението от живота спада с 33%. Младите хора, които са основни потребители на социални медии, са и по-уязвими при такъв тип емоционален натиск.

Все повече хора например установяват емоционални взаимоотношения с герои, задвижвани от изкуствен интелект. Има данни, че някои от видеоигрите, в които герои се използват не само като приятели, а и като романтични партньори, са изтеглени повече от 10 млн. пъти, а други имат над 660 млн. потребители. 18% от честите потребители на тези функции съобщават за повишена самота и изолация. Търсейки перфектните качества на виртуалния си приятел в реалния свят, те неизбежно се сблъскват с много разочарования. Логично е да предвидим и други негативни последствия за социално уязвимите хора.

Вече е регистрирано поне едно самоубийство на тийнейджър, свързано със синтетична връзка. Задвижваният от изкуствен интелект герой косвено е подкрепил идеята за „натискане на спусъка“.

³⁹ <https://arxiv.org/pdf/2502.14870>

⁴⁰ <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>

С промяна в политиката си ChatGPT ограничи предоставянето на правни или медицински съвети, изискващи специалист. Промяната може и да спести на компанията съдебни дела заради проблемни консултации с изкуствения интелект, но от опит знаем, че с подходящо зададени въпроси, можем да получим отговори, каквито търсим – не задължително правилни, но отговори.

Често в обществените дебати ИИ се разглежда като нещо, което ще промени света в далечно бъдеще, но бъдещето на технологиите не е неизбежно, то се формира, чрез решенията, които вземаме днес – за регулации и етични насоки, инвестиции и контрол.

Заключение

За да се развива изкуственият интелект има нужда от големи обеми данни, конкурентна бизнес среда и адаптирана към нуждите му инфраструктура. Но за да носи ползи без риск, е важно да има правна рамка, която да гарантира сигурността на хората адекватно на новите технологични реалности. Ето защо темата за изкуствения интелект не бива да излиза от дневния ред на европейските институции. Европа трябва да покаже, че технологичният прогрес и защитата на човешките права и демократичните ценности могат да вървят ръка за ръка.

Евентуалните негативни последици са предотвратими, стига да не изпускате „контролния лост“ и развитието на технологиите да остане в границите на човешката отговорност. Затова е логично да насочим усилията си преди всичко към инструментален изкуствен интелект, вместо към свръхинтелигентост, т.е. да се фокусираме върху използването на системите за решаване на конкретни задачи, без автономност извън тях.

Никой изкуствен интелект на хоризонта не би могъл да има мотивацията, която движи хората, или човешкия капацитет за разнообразно, любопитно, непрекъснато и активно изследване на физическия свят и споделяне на събраната информация. Докато се безпокоим заради възхода на изкуствения интелект, не бива да пропускаме възможността да се погрижим за естествения – да разбираме слабостите и да развиваме силните страни и талантите, които имат хората от плът и кръв.

Използвана литература

1. Coeckelbergh, M. (2019) “Artificial Intelligence: Some ethical issues and regulatory challenges.” *Technology and Regulation*, 31-34.

2. Corinne Cath, Sandra Wachter, Brent Mittelstadt, Mariarosaria Taddeo & Luciano Floridi Artificial Intelligence and the 'Good Society': the US, EU, and UK approach, Springer, 28 March 2017.
3. Dignum, V. (2019) Responsible Artificial Intelligence: How to Develop and Use AI in a Responsible Way. Springer International Publishing.
4. Evas Tatjana, Civil liability regime for artificial intelligence, European added value assessment, STUDY EPRS, European Parliamentary Research Service, September 2020
5. Evas, T., 2020. *European framework on ethical aspects of artificial intelligence, robotics and related technologies European added value assessment*.
6. Evas Tatjana, European framework on ethical aspects of artificial intelligence, robotics and related technologies, European added value assessment, STUDY EPRS | European Parliamentary Research Service, September 2020.
7. Hagendorff, T. (2020). "The Ethics of AI Ethics: An Evaluation of Guidelines." *Minds and Machines*, 1-22.
8. Jobin, A., Lenca, M., Vayena, E., (2019), The Global Landscape of AI Ethics Guidelines, Nature Machine Intelligence volume 1, pages 389–399.
9. Kaplan, 2016. *Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know*.
10. Koulu, R. (2020). "Human control over automation: EU Policy and AI Ethics." *European Journal of Legal Studies*, 12(1): 9-46.
11. Kritikos Mihalis, Artificial Intelligence ante portas: Legal & ethical reflections, EPRS | European Parliamentary Research Service, Scientific Foresight Unit (STOA), March 2019
12. Madiaga Tambiana, EU guidelines on ethics in artificial intelligence: Context and implementation, EPRS European Parliamentary Research Service, Members' Research Service, September 2019
13. Samoili, S., 2020. *Defining artificial intelligence*. н.м.:European Commission.
14. Радев, Е., 2021. Етичните предизвикателства пред Европейския съюз при използването на изкуствения интелект. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*, 65 (3), с. 310 – 331.
15. Artificial intelligence: From ethics to policy, STUDY, Panel for the Future of Science and Technology, EPRS European Parliamentary Research Service, Scientific Foresight Unit (STOA) – June 2020.
16. Artificial intelligence: How does it work, why does it matter, and what can we do about it?, STUDY Panel for the Future of Science and Technology, EPRS European Parliamentary Research Service, Philip Boucher, Scientific Foresight Unit (STOA) – June 2020.
17. Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ C 326 of 26.10.2012.
18. Committee on Legal Affairs (2020). Draft report with recommendations to the Commission on a Civil liability regime for artificial intelligence (2020/2014(INL)).
19. EU Commission (2018) Artificial Intelligence for Europe. Brussels, 25.4.2018 COM(2018) 237 final.
20. EU Commission (2020) White Paper on Artificial Intelligence. A European approach to excellence and trust. COM(2020) 65 final.
21. European Commission. Building Trust in Human-Centric Artificial Intelligence, COM(2019) 168 of 08.04.2019.
22. European Commission. Report on the safety and liability implications of Artificial Intelligence, the Internet of Things and robotics, COM(2020) 64 of 19.02.2020.
23. European Commission. Shaping Europe's Digital Future, February 2020.
24. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/policies/regulatory-framework-ai>
25. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/ai-continent-action-plan>

26. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-office>
27. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/factpages/general-purpose-ai-obligations-under-ai-act>
28. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/library/shaping-and-strengthening-european-ai-talent>
29. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52025DC0724&utm_source=chatgpt.com
30. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>
31. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/DOC/?uri=CELEX:52025DC0723>
32. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52025DC0724&qid=1762332390557>
33. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_25_2578
34. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>
35. https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2021/03/AI_MIL_HRs_FoE_2020.pdf
36. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/industrial-research-and-innovation/artificial-intelligence-ai-science_en
37. https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adopted.pdf